

KRISTINEHAMNARENS EGET AGERANDE PÅVERKAR MILJÖN

AV JONAS JANSSON.

Du och varje annan individ innehar en viktig roll i arbetet för miljö och natur. Allt vi gör medför konsekvenser, vare sig det sker genom aktiva val eller slentrianmässigt leverne. I denna artikel belyses först världsläget något, sedan följer en diskussion om vad vi som medborgare kan göra för att påverka samhället och dess utveckling.

De globala miljöproblemen kan vara svårlösta

Många känner att det är svårt att påverka det viktiga miljöarbetet, speciellt i ett globalt perspektiv. Ett stort antal av dagens allvarliga, av människan orsakade, miljöproblem har en global karaktär. Idag drabbas inte bara några enskilda arter, nu utrotas stora mängder varje år och ytterligare många är utrotningshotade – på längre sikt kanske också människan. Redan idag dör miljontals människor varje år till följd av miljörelaterade orsaker. Hans Blix, bland annat före detta chef för FN:s vapeninspektion i Irak, har vid ett flertal tillfällen uttryckt, att han är mer orolig för miljöproblem såsom växthus-effekten än för kärnvapenhot. Detta uttalande tycker jag tydliggör miljöriskernas dimension bra. Det har också tidigare genom historien skett utplåning av mindre samhällen till följd av ohållbart leverne som orsakat miljökatastrofer; idag är dock situationen sådan att alla blir drabbade. Miljöproblemen kan medföra maktlöshetskänslor och ångest, som i sig kan utgöra hinder för aktivt handlande. Desmond Morris, zoolog och beteendevetare, illustrerade en gång dagens handlande på följande sätt: *”Mänsklighetens situation idag kan liknas vid att sitta på bristande is och suga på tummen medan sprickorna växer.”* Man känner således till problemen, men agerar handlingsförlamat.

Det finns dock mycket vi kan göra som individer för samhällets utveckling och därmed vår livsmiljö. Det gäller att hitta effektiva vägar och inspirationskällor. Genom att inte göra aktiva val stöds nuvarande samhällsform, som medför bland annat miljöproblem. Då kan skräckscenarierna bli självuppfyllda profetior. Utgången beror till stor del på folkets tro och vilja, som i sin förlängning kan ge politisk förändring. Vi är alla berörda i den politiska maktkampen, vilken skall fungera enligt de demokratiska idealen. Politik handlar om att förmedla ett budskap och skapa förändring i önskad riktning. Som privatperson kan man rösta i val, men även andra sätt finns att göra sin röst hörd på, vilka kommer att diskuteras nedan.

Behovet av normförändring

Vi behöver bland annat bygga upp normer som förhindrar ett ohållbart leverne. Ett exempel på detta är en norm som säger att det är mindre önskvärt att nöjesresa med flygplan. Normer är samhällets oskrivna lagar, vilka påverkar hur vi handlar i en viss situation. Bryter vi mot en norm kan känslor som skam upplevas, vilket vi vill undvika. Vi vill hellre känna tillfredsställelse genom beröm, som ger

en stolthetskänsla. Känslor påverkar ofta vårt handlande i högre grad än vi tror. Vi är inte alltid den rationella människan, kanske snarare tvärt om. Det är ju exempelvis inte särskilt rationellt att ödelägga vårt släktes framtid genom miljöförstöring! Livets grund är ju trots allt att föra generna vidare. Naturen klarar sig utan oss, men vi klarar oss inte utan en fungerande natur. Hur som helst, nya normer underlättar att skaffa oss nya vanor. Vi kan som enskilda individer verbalt övertyga och berömma våra medmänniskor, och därmed skapa nya normer. Svenska Naturskyddsföreningen (SNF) kan starta kampanjer som fungerar i samma riktning. Det krävs dock att samhällsstrukturen ger möjlighet till den aktuella förändringen, annars blir insatsen verkningslös och i värsta fall kan det ge motsatt effekt. Normförändringar kan förutom genom den egna gärningen ske genom politik i ett större sammanhang.

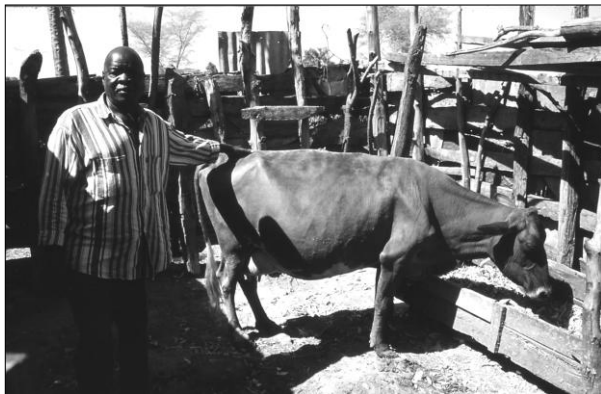
Ekologiska fotavtryck

Vi måste påverka makthavare i industri och politik att ta hänsyn till miljö och befolkning, även i u-länderna. Det är inte hållbart att nyttja miljön som vi gör idag. Och det är inte moraliskt och etiskt rätt att vi, som påstår oss vara civiliserade människor, förorsakar miljontals människors svält och död, bara för att vi som bor i i-länderna skall kunna leva på det sätt vi gör idag. Några forskare har räknat ut att det skulle krävas ca fyra jordklot till om alla skulle få möjlighet att leva som vi; andra forskare hävdar att det krävs sju jordklot. I vilket fall som helst, är ju situationen ohållbar. Vår livsstil är inte ens hållbar för oss själva. Vi lever på lånad tid och miljö.

Ett välkänt sätt att illustrera hur vi påverkar miljön är genom att beräkna våra ”ekologiska fotavtryck”. Varje individ efterlämnar ett mer eller mindre stort avtryck i naturen. Dess storlek beror på vår livsstil. Vi i den rika världen efterlämnar störst fotavtryck, eftersom vi använder mer naturresurser o.s.v. Våra fotavtryck lämnar också spår i den fattiga delen av världen, eftersom vi importerar exempelvis mat och ”exporterar” utsläpp. Fotavtrycket för varje individ i ett i-land utgör i snitt sju hektar (70 000 kvadratmeter). Det genomsnittliga avtrycket i u-länder är 1,3 hektar per person.

Den afrikanske bonden, här från Kenya, påverkar miljön mindre och lever enligt andra premisser. Närproduktion sker med enkla naturnära medel. Här maximeras oftast avkastningen på ett minimum av risk. Industrivärldens marknadsekonomiska förutsättningar, med tullar, handelshinder, naturresursnyttjande och andra faktorer, ger dock en svår situation. De forna kolonialmaktsländerna styr ännu till stor del utvecklingsmöjligheterna.

Till de rika industrialiserade länderna, som USA, transporteras naturresurser och andra produkter långväga från många U-länder.

Kenyanisk bonde.

Foto: Bengt Brunsell.

Oftast sker transportererna med bränsleslukande båtar och lastbilar, som vräker ur sig farliga avgaser. I de industrialiserade länderna sker ofta produktionen med ideal om ett maximum av avkastning till ett maximum av risk.

Transport i ett i-land.

Foto: Bengt Brunsell.

Hållbar utveckling

Sverige och de övriga länderna i FN har kommit överens om att en förändring av det globala samhället måste ske mot en hållbar utveckling. Begreppet fick sitt genomslag i Brundtlandrapporten, "Our Common Future" 1987. Det har sin grund i tidigare debatter och möten, som t.ex. Romklubbens rapport – "Tillväxtens gränser", FN:s Stockholmskonferens – "One Earth" 1972 och i "World Conservation Strategy" år 1980. Enligt Brundtlandkommissionen är en hållbar utveckling en samhällsutveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att få sina behov tillgodosedda. Den svenska staten har tagit till sig rapporten och tolkar den på bland annat följande vis: "Sambandet mellan miljö och utveckling är grundläggande med Brundtlandkommissionens begrepp om hållbar utveckling och global rättvisa som referenspunkter, och där befolkningstillväxt, en fortsatt urbanisering och ohållbara konsumtionsmönster ses som globala hot mot ekosystem och människors försörjningsmöjligheter och livsvillkor." Hållbar utveckling anges också som ett av FN:s övergripande mål. FN genomförde 1992 en konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro, där deklarationen och handlingsprogrammet – "Agenda 21" blev resultatet. För att nå en hållbar utveckling har tre viktiga delar framhållits: ekonomi, socialt liv och miljö. Dessa tre delar utgör grunden för en hållbar utveck-

ling, och är starkt beroende av varandra. Agenda 21 fungerar vägledande även idag. Sverige har som följd av detta utvecklat 15 nationella miljömål.

Många toppolitiker har alltså varit medvetna om problemen relativt länge, men inga stora förändringar har skett i praktiken. En del lokala politiker tycks dock inte ha tagit till sig FN:s övergripande miljömål. De anser att det inte finns ekonomiska och tidsmässiga resurser. I Kristinehamn har exempelvis de nu styrande partierna under sin mandatperiod tagit bort tjänsten som Agenda 21-samordnare.

Politisk konsumtion

Genom att göra aktiva val vid inköp av varor och tjänster utförs en *politisk konsumtion*. Att välja utifrån: hur, var, av vad och av vem varorna och tjänsterna är producerade, uttrycker man en politisk åsikt. Politisk konsumtion kan i bred uppslutning påverka företag, organisationer, stater eller hela marknader.

Här följer några exempel på hur vi kan agera som konsument:

- Genom att inte köpa en vara (bojkott) kan stora förändringar ske, vilket exempelvis bojkotten av klorblekt papper på 80-talet medförde. Detta visar vad vi inte vill köpa, vilket medverkar till att icke önskvärda produkter försvinner från marknaden.
- Att göra medvetna köp (buykott), som av miljömärkta varor, visar vad vi vill köpa. Det gynnar de produkter vi önskar, så att de kan öka i antal.
- Att diskutera med handeln och exempelvis fråga varifrån varan kommer och om tillverkaren följer arbetsrätten ger signaler om att opinionen söker alternativ, vilket kan ge incitament för företagen att se över sina produkter. Detta kan också kompletteras, eller ersättas, av skriftliga argument i form av namnsamlingar, som sedan skickas till berörda parter.

SNF:s miljömärkning, *Bra Miljöval*, samt andra miljömärkningar som *KRAV* och *Svanen* gör det lättare för individen att välja ett mer miljövänligt köp-alternativ. Men ibland blir också denna märkning vilseledande. Den anger bara vilken produkt på marknaden som är bättre än de andra ur miljösynpunkt, men produkten kan likväl vara miljöstörande och borde inte tillverkas. Det är alltså svårt att välja icke-val. Mot sådana produkter finns ingen reglering idag. Varunamn som *Änglamark* och *Nästgårds* o.s.v. förvirrar också valen för konsumenten, då de anspelar på miljöriktighet, men i själva verket inte alltid är miljömärkta. Därför kan det vara svårt för individen att göra aktiva handelsval. Det krävs stor kunskap och mycket engagemang, vilket många inte har tid eller intresse för.

Det är viktigt och bra att sopsortera, kollektivåka, äta lite kött och mer vegetabilier, undvika flygresor, spara på energi o.s.v. Det bidrar till en bättre miljö. Problemet är dock att vi är en relativt liten skara, som gör alla de här nödvändiga handlingarna.

Studier visar t.ex. att år 2004 var endast 3 % av sålda livsmedelsvaror KRAV-märkta, trots att märkningen var känd av 93 % av befolkningen. I Kristinehamn är ca 2 % av invånarna med i SNF, vilket i och för sig inte säger allt om miljöengagemanget. Det tyder dock på att endast ett fåtal vill medverka till att skapa den samhällsförändring som krävs för en god miljö genom att stödja SNF:s arbete. Vi måste därför på flera olika sätt övertyga det övriga samhället om vikten av en förändrad livsstil.

Politiska val

Ytterligare ett sätt, förutom politisk konsumtion, att påverka politiskt är hur du röstar i de allmänna valen. Partierna skiljer sig mycket åt i miljöfrågor och helhetssyn. Granska partiprogrammen före valet och följ sedan upp vad som förverkligas! De olika partierna har olika åsikter och handlingsprogram för samhällsutvecklingen och miljöarbetet. Eftersom vi i Sverige tillämpar representativ demokrati, är det av största vikt, att ditt val är noggrant grundat; det är politikerna som skall företräda dina åsikter. Ta också hänsyn till hur de olika politiska partierna tidigare har agerat i miljöfrågor.

Genom SNF påverkar du det politiska arbetet

SNF är Sveriges största, och därmed också kanske mest inflytelserika, miljöorganisation, som formulerar folks åsikter och vidarebefordrar dem till politikerna. Genom att SNF kan hänvisa till sitt relativt stora medlemsantal väger dess ord tungt. Föreningen utgör en stark demokratisk röst. Dess ekonomiska resurser möjliggör också att SNF kan anställa kunniga medarbetare och genomföra flera viktiga arbeten. Sällskapet för Naturskydd i Kristinehamn utgör en viktig del av riksföreningen. Som medlem i ett större kollektiv som SNF får man som individ mer makt att påverka makthavare både inom och utom landet. Margot Wallström, före detta miljökommissionär i EU, säger att miljörelsen spelar en otroligt viktig roll i miljöpolitiken. Hon anser att miljörelsen ofta gör ett jobb som miljöpolitikerna inte skulle klara sig utan. Som exempel nämner hon, vid en intervju gjord av SNF, att miljöorganisationen BirdLife gett ovärderliga kunskaper om effekterna av klimatförändringen. Naturen, med dess växt- och djurarter, har ju ingen egen röst i politiken, varför det också är viktigt att någon tar sig an uppgiften att värna om dess egenvärde.

Du som medlem kan alltså genom SNF eller själv sätta press på politiker direkt för att skapa en förändring. En annan väg är att påverka medborgare/konsumenter, vilket i sin tur också ger effekter på företagen. Men företagets makt över konsumenten är dock idag så stor att det inte räcker med att bara försöka informera konsumenter till minskad och reflekterad konsumtion.

Kontakta politiker och media!

För en tidning kan 5–10 brev upplevas som en ”läsarstorm”. Det ger intryck av en stark opinion. Detsamma gäller för brev riktade direkt till någon politiker. Alltså kan din enskilda insats betyda mycket. Individens signaler om att verkligen vara engagerad och tro på sin sak är det viktigaste verktyget när makthavarna skall övertygas. Den som brinner för något påverkar, ger minnen, intryck och avtryck. Viktigt är att försöka anpassa budskapet till vald mottagare. Eftersom medierna gillar konflikter, något som säljer lösnummer, är det fruktbart om debatter kan uppstå kring miljöfrågor, som exempelvis mellan SNF och lågpriskedjor. SNF kunde kanske ta fram material för korta men kontinuerliga studiecirklar, där man lär sig att skriva insändare till tidningar och brev till makthavare. Amnesty har exempelvis kampanjdagar då medlemmar träffas och skriver, ibland med färdiga brevmallar. Detta skulle kanske kunna vara något för SNF också? Visserligen har denna förening ibland färdiga brev att fylla i och mejla från hemsidan. Detta är bättre än inget, men jag tror att brev skrivna direkt av medlemmar väger tyngre. Jag anser också att den gemenskap och diskussion som uppstår vid fysiska träffar är bra.

Avslutning

Fokus för denna text har varit att beskriva handlingar som syftar till samhällsförändring. Ytligt har andra handlingar berörts som gör miljön bättre genom egna åtgärder som energibesparing, utsläppsminskningar o.s.v. i den egna vardagen. De sistnämnda faktorerna gör att det nuvarande samhället förbättras något, men det medför inte att själva samhället förändras så att det verkar för hållbara lösningar. Jag tror att vi tillsammans måste försöka att ändra idealen och samhällsfunktionerna i grunden, men i väntan på det är det naturligtvis bra att vi som individer själva ser över vår vardag.

Jag hoppas att denna artikel har gett dig impulser till nya idéer och kraft till engagemang, gärna i föreningens regi. Lycka till i din samhälls- och miljöinsats! Tillsammans kan vi!